

**HARBIY-VATANPARVARLIK VA OMMAVIY-MUDOFAA ISHLARINI REJALASHTIRISHGA
QO'YILGAN ASOSIY TALABLAR**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10071758>

Xajiyev Muxiddin

Farg'ona davlat universiteti Harbiy ta'lim fakulteti o'qituvchisi

Annotatsiya: *Oldin o'tilgan mavzularda ta'kidlab o'tganimizdek, Yoshlarning harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi umumiy tarbiyaning tarkibiy bir qismi bo'lib, u o'rta maxsus bilim yurtlarida ma'lum bir tizimlar asosida olib boriladi.*

Kalit so'zlar: *Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi tizimi, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini perspektiv rejalashtirish, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi tamoyillari, tarbiyaning umumiy va maxsus talablari, «Vatanparvar» tashkiloti, Yoshlar ittifoqi, jismoniy tayyorgarlik, ma'naviy-ruhiy tayyorgarlik, vatan himoyasiga shaylik.*

BU TIZIMNING ASOSIY TARKIBIY QISMLARI QUYIDAGILARDAN IBORAT:

Birinchi: Yoshlarni Vatan himoyasiga ma'naviy-ruhiy, umumta'lim, siyosiy jihatdan tayyorlash uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishga imkon beruvchi fanlar asoslarini o'rganish;

Ikkinchi: -O'zbekiston qonunlarida ko'rsatib o'tilgan chaqiruv gacha Yoshlar tayyorgarligi;

Uchinchi: maktabda harbiy-amaliy xususiyatga ega bo'lgan ko'nikma va malakalarni o'zlashtirish bo'yicha sinfdan tashqari maxsus ishlar;

To'rtinchi: o'rta maxsus bilim yurtlari, «Vatanparvar» va Yoshlar tashkilotlari kuchi bilan yoshlar markazlari klublari va MSSOda tashkil etiladigan o'quvchi yoshlarni maktabdan tashqari harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi;

Beshinchi: o'rta maxsus bilim yurtlariga o'quvchilarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga jamoatchilik, oila, "Vatanparvar", yoshlar ittifoqi va boshqa sport tashkilotlari tomonidan yordam.

Yuqorida ko'rsatib o'tilgan harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi tizimi tarkibiy qismlari bir-birlari bilan o'zaro uzviy bog'langandir.

Shunday ekan, harbiy-vatanparvarlik tizimi -bu turli tadbirlarning majmui, ularni tashkillashning shakl va uslublari, mazmuni, shuningdek, Yoshlarni Ona-Vatanni himoya lash kabi, o'zlarining muqaddas burchlarini bajarishga tayyorlashda yoshlarga bilim berish va ularda amaliy ko'nikma va malakalarni shakllantirish demakdir.

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi sistemasining samaradorligi, umumiy pedagogik va ular bilan bog'langan bu tarbiyaning o'ziga xos tamoyillarini tartibli ravishda amalga oshirilishiga bog'liq. "Tamoyil" deganda, biz, o'quv-tarbiyaviy jarayon asosida yotgan va

ularni shakl, uslub, mazmun va tashkil etilishini qamrab olgan tayanch qoidalarni tushunamiz.

Shunday qilib, harbiy-vatanparvarlik va ommaviy-mudofaa ishlarini rejalashtirishda, tajribalar va ilmiy tadqiqotlar ko'rsatayotganidek, tarbiyaning umumiy, umumpedagogik va harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining o'ziga xos tamoyillariga tayanish lozim.

Biz umumiy tamoyillarga boshqarish va koordinatsiyalash, turg'unlik va o'sish, jadallashtirish va ommalashtirish, shuningdek, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi jarayonini modellashtirishni kiritamiz.

Umumpedagogik tamoyillar orasida har biy-vatanparvarlik tarbiyasi majmuini muvaffaqiyatli tuzish uchun quyidagilarni ajratib ko'rsatish muhimdir: ta'lim berish va tarbiyalash, o'quv va o'qishdan tashqari ishlarni o'zaro aloqadorligini, o'quv-tarbiya jarayonlarini, ob'ekt va subyektlarini birligi va o'zaro bog'liqligi, ularni boshqa fanlar bilan bog'liqligi va boshqalar.

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini samaradorligi tarbiyaning umumiy tamoyillarini amalga oshirish bilan ham ta'minlanadi.

Ular quyidagilardan iborat:

- maqsadga yo'nalishligi va bosqichma-bosqichligi, har tomonlama yondashish, yosh va shaxsiy xususiyatlarini hisobga olish, jamoa orqali tarbiya, o'quvchi shaxsini hurmat qilish bilan talab qilishni birga olib borish, bolalarni tarbiyalashda o'quv yurtining, oila va jamoatchilikni o'zaro aloqalari va boshqalar;

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini o'ziga xos tamoyillariga quyidagilar kiradi:

-o'quvchilarning Vatan himoyasiga tayyorgarliklari va intilishlarini shakllantirishga har tomonlama yondoshish;

-harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining umumiyliigi va uzluksizligi;

-harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining manfaatlari uchun tarbiyani turli foydali-jamoatchilik faoliyat turlari bilan birga olib borish;

-O'zbekiston Qurolli Kuchlari faxriylari va jangchilari bilan har tomonlama aloqalar o'rnatish;

-o'quvchilarni, tuzilishi va mohiyati jihatdan harbiy xizmat xususiyatlarini o'z ichiga olgan faoliyat turlariga jalb qilishdir.

Shunday ekan, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi tizimi, bir qator xususiyatlarga ega ekanligini inobatga olib, uni rejalashtirishda, rejalashtirishni nafaqat yaxlitligini, balki uni turg'unligini ham ta'minlovchi talablarni hisobga olish kerak.

Fuqaro tarbiyasida, faqat pedagogik jarayon nazariyasi emas, balki uning amaliyoti ham murakkab muammolardan hisoblanadi. Bu yo'nalishda aniq natijalarga erishish uchun, pedagogik jamoalar harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi tadbirlarini rejalashtirishga qunt bilan va jiddiy tarzda yondashishlari kerak.

Perspektiv, yillik va oylik rejalashtirishni amalga oshirayotgan o'rta ta'lim o'kuv yurtlarining tajribasi diqqatga sazovordir.

YODDA TUTING:

Perspektiv rejalashtirish deganda, biz o'quvchilarni yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, ularni o'rta maxsus bilim yurtidagi butun ta'lim davriga mo'ljallangan harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining tashkiliy shakl va uslublari, mazmun va vazifalarini belgilashni tushunamiz.

Bu yerda o'quvchilarni faqat yosh xususiyatlari emas, balki u yoki bu sinfdagi ta'lim mazmuni, uning xususiyatlari, o'quvchilarga tarbiyaviy ishlarni ta'sir darajalari, bilim yurtining turi va uning atrofidagi ijtimoiy muhit ham hisobga olinishi kerak.

Perspektiv rejalashtirishning maqsadi-harbiy-vatanparvarlik va ommaviy-mudofaa ishlarining barcha shakl va uslublarni mafkuraviy yo'nalishini ta'minlashdan iboratdir. Qisqacha aytganda, bu o'quvchilarni Vatan himoyasiga tayyorlash borasidagi barcha tarbiya va ta'lim ishlarini samaradorligini oshirishdir.

Perspektiv rejalashtirish bizga qanday imkoniyatlar berishi mumkin?

Birinchidan, u sinf rahbariga va boshqa tashkilot vakillari tomonidan aynan bir xil bo'lgan tarbiyaviy ishlarni o'tkazilish ehtimolini oldini oladi. Qolaversa, jamoatchilik va o'quvchilarni umumiy harakatlarini oldindan birlashtirishga imkon yaratadi.

Ikkinchidan, tarbiyaning eng ko'p qo'llaniladigan shakllaridan foydalanishda, o'qituvchi oldiga perspektiv rejalarni mazmun jihatdan boyitish zaruriyatini qo'yadi.

Masalan, o'qituvchi 4-sinfda harbiy-vatanparvarlik mavzusidagi suhbatlarda qanday vazifalar hal etilganligini bila turib, 5-6 sinflarda xuddi shunday suhbatlar mazmunini boyitish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Uchinchidan, harbiy-vatanparvarlik ishlari samaradorligini aniqlashda, bunday rejalashtirish, qanday vositalar bilan erishilganligini belgilashga va kelgusida o'quvchilarni ma'lum bir tarkibi bilan harbiy-vatanparvarlik sistemasini muvaffaqiyatli tuzish imkoniyatini yaratadi. Bu ayniqsa, endigina sinf rahbari etib tayinlangan o'qituvchilar uchun juda muhimdir. Chunki, ularda perspektiv reja va uni amalga oshirish yo'l-yo'riqlari bo'lmasligi, ular o'tgan yillardagi harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi xususiyatlari haqidagi ma'lumotlarga ega bo'lmasligi mumkin. Ular uchun o'quvchilarni vatanparvarlik tarbiyasining u yoki bu darajasiga qanday vositalar bilan erishilganligi bo'yicha xulosalar chiqarish imkoni bo'lmaydi, bu esa ushbu yo'nalishda keyingi vazifalarni murakkablashishiga olib keladi.

To'rtinchidan, perspektiv rejaning bo'lmasligi harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini, tarbiyaning boshqa turlari bilan hamkorligini amalga oshirish yo'lida muammolar keltirib chiqarishi mumkin.

Beshinchidan, perspektiv rejaning bo'lmasligi, vatanparvarlik tarbiyasi kabi muhim ishda subyektiv holatlarni yuzaga keltiradi. Chunki, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi tizimi xususiyatlarini belgilash faqat bir o'qituvchiga berib qo'yilgan bo'lib, bu esa o'z navbatida, bilim yurti ma'muriyati, pedagogik jamoa tomonidan bilim yurtida olib borilishi kerak bo'lgan muhim mafkuraviy ishlarga rahbarlik qilishning susayishiga olib keladi va yana bundan tashqari, perspektiv rejaning bo'lmasligi ta'lim muassasalari tomonidan harbiy-vatanparvarlik tarbiyasiga rahbarlik qilish darajasi pasayishini keltirib chiqaradi. Bu esa,

bilim yurtida olib borilayotgan vatanparvarlik tarbiyasi ishlari haqida obyektiv xulosalar chiqarish imkonini bermaydi.

Rejalashtirishning navbatdagi turi - bu yillik rejalashtirishdir.

YODDA TUTING:

Yillik rejalashtirish deganda, biz tadbirlar bajarilishi lozim bo'lgan vaqti va uning javobgar shaxslari ko'rsatilib, ma'lum bir o'quv muddatiga mo'ljallangan tashkiliy shakl va uslublar, mazmun va vazifalarning yig'indisini tushunamiz.

Amaliyotda, harbiy-vatanparvarlik ishlarini boshqa ishlarda bo'lgani kabi chorak, yarim chorak, yillik rejalashtirish odat tusiga kirgan. Harbiy-vatanparvarlik ishlarini o'ziga xosligi shundan iboratki, ko'p hollarda ba'zi bir tadbirlarni amalga oshirish uchun, faqat bilim yurtini emas, balki, bir qator boshqa tashkilotlarni ham harakatlari kerak bo'lib qoladi. Shuning uchun ham, bilim yurtida harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini yillik rejasi tuzilib, unda oldindan har bir tashkilot va muassasalarning o'rinlari belgilab qo'yilgan bo'lishi kerak.

U quyidagi tadbirlarni o'z ichiga olishi mumkin:

-o'quv jarayonida harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini faollashtirish;

-ommaviy harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi (jasorat darslari, kechalar, harbiy mavzudagi kinofestivallar, harbiy kitoblar haftaligi, uchrashuvlar, harbiy texnikalar bilan tanishtirish, harbiy qo'shiqlar ko'rigi va boshqalar);

-o'quvchilarni jangovar va mehnat shuhrati joylariga uyushtiriladigan sayohatlarida qatnashish;

-jangovar shuhrat xonasi, muzeylardagi tadbirlar;

-o'quvchilarning harbiy-texnik tayyorgarligini takomillashtirish (to'garaklar, klublar, harbiy-sport turlaridan musobaqalar, harbiy-sport bayramlari tashkil etish);

-harbiy-jismoniy tayyorgarlik (musobaqalar, o'yinlar, uzoqqa yugurishlar, «Alpomish» va «Barchinoy» test sinovlari);

-harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi bo'yicha faol o'quvchilar bilan ishlash

(o'qish haqida suhbatlar, yig'ilishlar, tajriba almashtirish harbiy konferensiyalar);

-harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi bo'yicha ota-onalar bilan ishlash (ota-onalar konferensiyalarini o'tkazish, to'garak va seksiyalarni boshqarishga ota-onalarni jalb qilish, Vatanni ongli ravishda himoya qilishga o'quvchilarni tayyorlash borasidagi oilaviy tarbiya tajribalarini o'rganish).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining Mudofaa Doktrinasi, T, 2018 y
2. O'zbekiston Respublikasining "Mudofaa to'g'risida"gi Qonuni, T, 2017 y
3. O'zbekiston Respublikasining "Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to'g'risida" gi Qonuni, T, 2017 y.

4. O'zbekiston Respublikasining Yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash Konsepsiyasi, T, 2018 y.
5. O'zbekiston Respublikasining Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik bo'yicha Nizomi, T, 2018 y.
6. «Shunqorlar» harbiy-sport o'yinlarining Nizomi. T. 1999 y.
7. Tilavoldiyev.SH, "Chaqiriqqacha yoshlar tayyorgarligi va harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi", Farg'ona, 2003 yil.
8. Saidov. I.M, Tilavoldiyev.SH.X, Xaydaraliev.X, "Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi asoslari", Farg'ona, 2021 yil.
9. Alieva, S. A. Nauchno-pedagogicheskie osnovy voenno-patrioticheskogo vospitaniya starsheklassnikov / S. A. Alieva. – M., 2012.
10. Sereda, V. A. Patrioticheskoe vospitanie studentov pedagogicheskix vuzov vo vneuchebnoy deyatel'nosti :. – M., 2007.
11. A.I.Ibragimov, X.X.Sultonov «Vatan tuyg'usi» T. 1996 y.
12. «Vatan himoyasi-muqaddas burch» T. Harbiy nashriyot, 2000 y.
13. O'zbekiston Respublikasi Mudofaa Vazirligining «Vatanparvar» gazetasi.
14. O'zbekiston Respublikasi Mudofaa Vazirligining «O'zbekiston Qurolli Kuchlari jurnali» T.